

ČESKÁ LITERATURA PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE

Podobně jako po první světové válce i po roce 1945 odrážela literatura společenské změny, jež krutá válka přinesla. V tehdejší Československu však došlo k politickým změnám, které na dlouhá desetiletí poznamenaly i vývoj české literatury. Zvláště výrazně poznamenal vývoj literatury komunistický převrat v roce 1948 a následné nastolení totalitní diktatury, jež s sebou přinesla justiční vraždy (i spisovatelů), dlouholetá věznění a emigraci.

Na dlouhá léta došlo k rozdělení české literatury na několik skupin:

1. Spisovatelé, kteří kolaborovali či podporovali komunistickou diktaturu.
2. Spisovatelé, kteří nějakým způsobem koexistovali s režimem.
3. Spisovatelé, kteří byli umlčeni (vězněním, či zákazem publikace).
4. Spisovatelé, kteří emigrovali a vydávali svá díla v zahraničí.
5. Od 70. let (po okupaci SSSR) se navíc objevil nový fenomén – samizdatová literatura (knihy, které vydávali spisovatelé sami svými náklady a přes zákaz komunistické moci).

Současně je toto období rozděleno i na časová období, která kopírovala politické období v zemi:

1. Období po válce do komunistického převratu v roce 1948 (1945 – 1948)
2. Období politických procesů nejtemnější totality (1948 – 1956)
3. Období mírného povolení cenzury, nástup určité míry volnosti (1956 – 1968)
4. Období nástupu normalizační totality po okupaci země 21. 8. 1968 (1968 – 1989)
5. Období po sametovém převratu v roce 1989 (1989 – do současnosti)

I přes politické deformace lze s potěšením konstatovat, že se v české literatuře (kromě vlastních specifik) objevily podobné proudy a zaměření jako v literatuře světové. Rozdělení však nebylo jen tématické, ale především časové, reagující na politické události v zemi.

Základní rozdělení období:

- odraz války v české literatuře
- literatura padesátých let (1948 – 1956)
- literatura šedesátých let (1956 – 1968, 1970) – demokratizační proces
- literatura v období „normalizace“ – sedmdesátá a osmdesátá léta (1968 – 1989)
- literatura devadesátých let a konce století (1989- 2000)

Tématické rozdělení:

- **odraz války** – protest proti její krutosti, patetická oslava hrdinství
- **socialistická próza** - socialistický realismus – optimistický pohled, budování společnosti – zjednodušení (schematismus) – černobílé vidění světa.
- **společenský román** – odraz nedostatků doby, krize mezilidských vztahů, hodnocení přehmatů a zločinů komunismu, (obliba **historické** literatury)
- **underground - beatnická generace**
- **experimentální próza** (zvl. v oblasti formy) – **absurdní** literatura, drama,
- **vědeckofantastická literatura** (sci-fi, fantasy), katastrofické vize, fikce
- **postmodernismus** – míšení žánrů, komplikovaná kompozice, prolínání rovin

Je ale nutné mít na zřeteli, že většina spisovatelů nepůsobila pouze v jednom časovém období (mnozí byli komunisticky činní, v průběhu života ale emigrovali, aby se po roce 1989 do vlasti zpět vrátili). Je tedy nutné brát tato rozdělení pouze jako vodítka, rozhodující je vždy život a dílo konkrétního autora.

ODRAZ VÁLKY V ČESKÉ LITERATUŘE

Bezprostředně po osvobození v roce 1945 reagovala česká literatura především na tuto skutečnost nového svobodného života. První v tomto směru přišla poezie (**F.Hrubín, V.Holan, V.Nezval**). Za ní následovala daleko pomaleji próza (**J.Marek - Muži jdou ve tmě, M.Jariš - Oni přijdou, J.Fučík – Reportáž psaná na oprátce, J.Drda – Pancéřová pěst, povídka Vyšší princip**).

Po volbách 1946, v nichž zvítězila KSČ, došlo k výraznému posunu společnosti k socialismu, což vedlo k postupnému útlumu psychologické, liberální i katolické tvorby. Vyvrcholení přišlo státním převratem v únoru 1948. Tři roky relativně svobodného Československa byly vystřídány 40 lety diktatury komunistické strany s veškerými důsledky i pro kulturu země.

LITERATURA PADESÁTÝCH LET (1948 – 1956)

Jan Otčenášek
Vilém Závada
František Hrubín
Josef Kainar

Po převratu v únoru 1948 došlo k polarizaci politické i umělecké. Do popředí se dostala socialistická tvorba se zjednodušeným pohledem na svět (schematismus, černobílé vidění). Mnozí autoři emigrovali (E.Hostovský), mnozí se stáhli do pozadí (J.Seifert), mnozí byli pronásledováni, vězněni (J.Čep, J.Zahradníček), někteří i popraveni (Z.Kalandra). Negativní roli zde sehráli i dřívě pokrokoví spisovatelé a umělci (V.Nezval, E.F.Burian) i noví „nadšení budovatelé socialismu“ (P.Kohout, M.Kundera aj.).

Dominantní úlohu začala hrát tzv. socialistická, budovatelská literatura. Od ní bylo požadováno dva úkoly: aby uměleckou formou ukázala historický vývoj socialismu v našich zemích a aby formovala současné poměry vztahů mezi lidmi. Kromě historie se stala středem zájmu literatury současnost. Významné místo v této oblasti zaujal v prvních letech po převratu Václav Řezáč, o němž již byla řeč v předcházející kapitole. Řezáč však v poválečné tvorbě nenavázal na svůj dosavadní psychologický román, byl plně zaujat současnými proměnami. V románu **Nástup** (1951) vytvořil obraz osídlování pohraničí. Napětí příběhu ale přinášejí dramatické společenské události, nikoli rozpory pramenící z psychologie postav. Řezáč dovedl děj svého **Nástupu** do r.1948, na něj navazuje další velká próza **Bitva** (1954). V ní se však ukázaly v plném světle všechny nešvary vyplývající ze zpracovávání takto široce chápaných společenských obrazů.

Od poloviny padesátých let se hlásili o slovo i příslušníci mladší generace. Mezi nimi zaujal první místo **JAN OTČENÁŠEK** (1924-1979). Začal literárně tvořit až na počátku padesátých let jako jeden z autorů tzv. budovatelské prózy. Jeho druhý román byl však již zcela jiného

charakteru: **Občan Brych** (1955) je historií intelektuála, který dlouho nemůže najít své místo v nové společnosti. Teprve velmi různorodé osobní zkušenosti ho vracejí zpátky do života naší země. Později se Otčenášek ve svých pracích vrátil do doby války a okupace. Nejprve to byla novela **Romeo, Julie a tma**, drobný příběh surové zloby fašismu, který zničil vztah dvou mladých lidí. Další prací z doby okupace je rozsáhlý román **Kulhavý Orfeus** (1964), příběh ilegální skupiny mladých chlapců, kteří se probojovávají od individualismu a anarchismu k socialistickému vyznání života.

Společenské, politické i morální problémy doby řešil ve svých románech **ZDENĚK PLUHARĚ** (nar. 1913). Životní osudy českých utečenců v západoněmeckém táboře vylíčil v románu **Opustiš-li mne** (1957). Také v dalších románech se nevyhýbal ožehavým tématům **At' hodi kamenem, Úspěch, Konečná stanice**.

V oblasti poezie si zachovává svou roli Vítězslav Nezval (Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou), stejně jako autor starší generace **VILÉM ZÁVADA** (1905-1982). Od r.1927 vytvářel své umělecké dílo, bohaté básnickou obrazností, přitom však velmi vážné, někdy až protikladné poetistické lehkosti. V padesátých letech vystoupil s básnickou sbírkou **Město světla** (1951), v níž se stává zpodobitelem velkých historických událostí, jimiž prochází jeho rodný kraj. V následující sbírce **Polní kvítí** (1955) vrcholí Zavadova poezie prostým, téměř klasickým výrazem. Po tomto básnickém období obrací se Závada k hodnocení svého vlastního života a své dosavadní básnické cesty. Výrazná je v tomto směru sbírka **Na prahu** (1970), tvrdé účtování na rozhraní života a smrti.

Ve svém díle z třicátých let také pokračuje básník **FRANTIŠEK HRUBÍN** (1910-1971). Po složitém vývoji před druhou světovou válkou i po ní dospívá básník k vrcholu své tvorby v polovině padesátých let v básnických knihách **Můj zpěv a Proměna** (1957). Tehdy také začíná Hrubínova tvorba dramatická, s níž měl starší zkušenosti jako překladatel. Jak v **Srpnové neděli**, tak v **Křišťálové noci** odmítá Hrubín plochý a ubohý egoismus. V posledním tvůrčím období se obrátil především k epice, a to lyrickoepickým veršovaným příběhem o lásce a smrti **Romance pro křídlovku** (1962) a vzpomínkovou prózou **Zlatá reneta** (1964).

O něco mladší **JOSEF KAINAR** (1917-1971) prošel velmi složitým básnickým vývojem. Hned zpočátku se projevil jako analytický typ nešetřící ironií a satirou. V počátcích píše pod vlivem komunistické ideologie (poezie Vladimíra Majakovského a Nejedlého koncepce národních dějin). Vzniká sbírka **Veliká láska** a poéma **Český sen** (1953). Později se Kainarova poezie stává složitější, je obrazem rozporného světa, z něhož nezmizela samota a smutek, v němž jsou však také lidé, kteří se dovedou rozdat všem ostatním (**Lazar a píseň**, 1960). Kainar měl velmi živý smysl pro podobu i potřeby doby, kterou dovedl pohotově glosovat. Psal rozmarně vážné fejetony, v nichž osvědčoval vtip i politický rozhled. Důležitou složkou Kainarovy poezie byly písňové texty. Zde se jeho oblíbenou oblastí stalo černošské blues. Dominuje ve sbírkách **Miss Otis lituje, Moje blues**. Na konci 60. let spolupracoval s rockovými hudebníky a vznikly pozoruhodné nahrávky – **V.Mišík a ETC : Kuře v hodinkách, M.Prokop a Framus 5 : Město R**.

LITERATURA ŠEDESÁTÝCH LET (1956–1968)

Oldřich Mikulášek

Jan Skácel

Václav Hrabě

Milan Kundera

Josef Škvorecký

Ladislav Fuks

Ota Pavel

Bohumil Hrabal

Václav Havel

Šedesátá léta znamenají výrazné oživení v české literatuře. Život se náhle jeví starším i novým autorům složitějším, ale tím i bohatším než doposud. V poezii, próze i dramatu se stále naléhavěji jako základní problém objevuje život jednotlivce. Stupňuje se nechuť k tomu, aby člověk byl považován za nepatrný článek v jakémsi nepochopitelném, nezvládnutelném organismu. Člověk se v literárních dílech brání vzdorem, často i ironií.

Působí zde autoři, o nichž byla řeč již v minulé kapitole, jako například Vilém Závada, František Hrubín, Josef Kainar. Jiní básníci a prozaici sice také v padesátých letech začínali, avšak jejich tvorba získala v šedesátých letech novou kvalitu. To platí například o Oldřichu Mikuláškově a Milanu Kunderovi. Další autoři jako například Jan Skácel a Bohumil Hrabal vstoupili do literatury skutečně až v šedesátých letech, ovšem v již poněkud vyšším věku, což je ale také patřičně znát na kvalitě jejich práce.

Nejstarší z autorů, kteří výrazným způsobem vystoupili v šedesátých letech, byl básník **OLDŘICH MIKULÁŠEK** (1910-1985). Jeho prvotina vyšla už v třicátých letech, avšak svůj pravý výraz uměleckého vyjádření našel až po druhé světové válce především ve sbírkách **Pulsy** (1947), **Ortely a milosti** (1958) a **Svlékání hadů** (1963). Po dlouhé, politicky vynucené přestávce v sedmdesátých letech nedlouho před smrtí vyšlo několik básnických knih, z nichž jmenujeme aspoň **Sólo pro dva dechy** (1983) a **Čejčí pláč** (1984). Mikulášková poezie je plná dramatického napětí mezi maximálně vzdálenými polohami, mezi nimiž probíhá svár mířící k nejpodstatnějším otázkám člověka, jež lze vyjádřit dvojicí život a smrt. V Mikuláškově poezii ovšem nejde jen o polaritu bytí a nebytí, ale i o dvojici život-zvyk a život-závrať. Proti vlekle doutnajícimu živoření dává Mikulášek přednost životu zjevujícimu se výbuchem a bleskem. S tím souvisí i drsnost Mikuláškovy básnického projevu, jímž jakoby navazoval na poezii Františka Halase.

O polovinu generace mladší je jiný básník, pocházející z Moravy, a to **JAN SKÁCEL** (1922-1989). Narodil se na jižní Moravě, gymnázium studoval v Břeclavi, filozofickou fakultu v Brně. Pracoval jako dělník i jako redaktor několika časopisů (např. Host do domu). Na rozdíl od Mikuláška vstoupil do literatury poměrně pozdě, svou prvotinu **Kolik příležitostí má růže** vydal v 35 letech. Po prvotině následovaly v nepřítli rychlém sledu další básnické sbírky jako např. **Co zbylo z anděla** (1960), **Hodina mezi psem a vlkem** (1962) a **Vítr jménem Jaromír** (1966), **Smutěnka** (1967), **Metličky** (1968). V sedmdesátých letech se nadlouho nuceně odmlčel a znovu jako básník se objevil až v osmdesátých letech sbírkami **Dávné proso** (1981), **Naděje s bukovými křídly**.

Skácel ve svých básních většinou vytváří jeden lyrický obraz, v němž se snaží dostat pod povrch. Pokouší se najít vztah mezi okamžikem a věčností, ve svém metaforickém pohledu vychází z vidění venkovského člověka, ve venkovském prostředí nachází určující morální hodnoty a jistoty jevu.

VÁCLAV HRABĚ (1940–1965) byl český básník a částečně prozaik, jediný významný představitel tzv. Beat generation v Česku. Tvorba Václava Hraběte, stejně jako ostatních beatníků, úzce souvisela s jazzovou a bluesovou hudbou. Sám autor se učil hrát na několik hudebních nástrojů, mezi nimi klarinet a saxofon, a koncertoval se studentskými kapelami. Osobně se setkal s americkým básníkem Allenem Ginsbergem a napsal s ním rozhovor (v roce 1965 u příležitosti jeho vystoupení v Praze). Hrabětovy básně se za jeho života nedočkaly ani jednoho knižního vydání, všechny soubory vycházely až posmrtně, protože autor tragicky zemřel v necelých pětadvaceti letech, když se otrávil oxidem uhelnatým. Pohřben je v Lochovicích.

Kromě básní a menších próz napsal pravděpodobně i jednu divadelní hru, ta se však nikdy nenašla. Z jeho prozaických děl se dochovala pouze povídka **Horečka**. Pro českou hudební scénu jej objevil Vladimír Mišík na přelomu 70. a 80. let 20. století, kdy vyšly na albu skupiny Etc...2 (1980) tři Mišíkem zhudebněné Hrabětovy básně Variace na renesanční téma, Ty II. a Jam Session. K Hrabětovi se Vladimír Mišík pak ještě několikrát vrátil (Tma stéká do kaluží na albu Etc...3 a Kdybych už měl umřít na albu Umlkly stroje). Později Hraběte zhudebňoval také písničkář Vladimír Veit. Na albu Jménem poezie jsou básně Déšť, Variace na renesanční téma, Jednou, Jam Session a Noční obraz, Veitovo album Variace na renesanční téma (2004) je celé složené z Hrabětových básní.

Přehled vydané tvorby Václava Hraběte: **Horečka, časopisecky 1967, Stop-time, 1969, Blues v modré a bílé, 1977, Korunovační blues, Černé nebe nad městem, 1985, Blues pro bláznivou holku, 1991, Blues, 1995, Margot** – divadelní hra, jejíž rukopis se později ztratil.

Moravského původu je další autor šedesátých let, a to **MILAN KUNDERA** (1922). Pocházel z rodiny muzikologa, sám studoval hudbu, současně také filozofii. Do literatury vstoupil v první polovině padesátých let dvěma ne příliš výraznými básnickými knihami. Větší ohlas získala až další básnická sbírka **Monology** (1957), již Kundera v české literatuře připomněl realitu erotické lásky. Po této sbírce se Kundera básnicky odmlčel a v následující práci se překvapivě obrátil k literárněvědné problematice a vydal obsáhlou studii **Umění románu** (1960). V této knize věnované především dílu Vladislava Vančury vyjádřil Kundera své názory na moderní umění, zejména pak na prózu. V další práci si Kundera vyzkoušel své síly i jako dramatik. Ve hře **Majitelé klíčů** (1962) se vrátil do doby okupace a pokusil se v ní řešit modelovou situaci, zda je možno pro vyšší zájem obětovat životy i nejbližších. Významná je také jeho divadelní hra z pozdějšího období **Jakub a jeho pán**.

Od poloviny šedesátých let se Kundera věnoval pouze próze. Napřed to byly **Směšné lásky**, drobné povídky, které vyšly ve třech svazcích, naplněné trochu tragikomickými, trochu směšnými historkami o omezenosti lidských tužeb a nevypočitatelné zlomyslnosti osudu. V tomto duchu pokračuje Kundera i v poslední práci, kterou vydal na území republiky, v románu **Žert** (1968). V této próze jde o celou sérii žertů, avšak ten hlavní, jímž se chtěl hrdina pomstít strůjci svého neštěstí, však vyjde zcela naprázdno a "mstitel" je vlastně sám zesměšněn. Své další knihy Kundera později psal a vydával v zahraničí (ve Francii, je francouzským občanem), kam byl donucen v sedmdesátých letech odejít. Z románů, které si získaly popularitu zejména ve Francii a USA, jmenujme prózu **Život je jinde** o básníkovi, jeho vývoji k revolucionářství v roce 1948, k udavačství a spolupráci s StB. Jde o román o deformaci člověka zdeformovaným revolučním ideálem. Dalším románem je **Valčík na rozloučenou** – tzv. "lázeňský román". O životě plném intrik a neuvěřitelných náhod; komplikovaná zápletka slouží k vyjádření úvah o ušlechtilosti a vandalství, o povrchnosti v mezilidských vztazích, vypočítavosti, sobectví. V románu **Kniha smíchu a zapomnění** řeší v několika variacích příběhů mravní devastaci českých lidí doma i v cizině. Světové proslulosti získal román **Nesnesitelná lehkost bytí** – mnohovýznamová filozofická próza o problémech vnitřní a vnější svobody, odpovědnosti za

sebe i za druhé, možnostech seberealizace. Jedná se o příběh dvou dvojic – lékaře Tomáše a servírky Terezy, Sabiny a France, v emigraci po roce 1968.

Román **Nesmrtelnost** je založen na prolínání pásma reality a fikce: příběh dvou povahově rozdílných sester (Agnes a Laura), jímž se prolínají fiktivní setkání a rozhovory významných postav světové kultury (Goethe, Rilke, Hemingway) a úvahy autorovy (např. rozhovory vyprávěče s postavami románu) o ohlupující povrchnosti, o podstatě lidského bytí. Kompozice románu je stejně jako v mnohých dalších kunderových dílech po vzoru hudební skladby (7 dílů). Svým zpracováním patří tento román mezi stěžejní díla světové postmoderny.

Také další prozaik šedesátých let **JOSEF ŠKVORECKÝ** (1921) napsal a vydal podstatnou část svého díla v zahraničí, zejména v Kanadě, kde je od r. 1969 univerzitním profesorem v Torontu. Tam také v r. 1971 založil nakladatelství českých knih Sixty – Eight Publishers (s manželkou, spisovatelkou Zdenou Salivarovou), v němž vydával velké množství v ČSSR zakázaných autorů, jejichž díla také různými cestami „pašoval“ do ČSSR.

Škvorecký překvapil už koncem padesátých let svou opožděnou prvotinou **Zbabělci** (1958). V tomto generačním románu – o posledních dnech války v Náchodě (Kostelec) se poprvé objevuje vypravěč Danny Smiřický a jeho přátelé z džezové kapely. Jejich statečné chování a v kontrastu k němu předstírané vlastenectví místní honorace s touhou po moci dovedl odhalit vedle skutečného hrdinství a odvahy i směšnost a zbabělost maloměšťáctví českého člověka. Poprvé se také objevuje nezaměnitelný styl psaní Josefa Škvoreckého - autobiografické prvky (Danny = alter ego Škvoreckého), subjektivizovaná ich-forma; monologická výpověď místy střídána s úsečnými civilními dialogy (vliv Hemingwaye); strohost výpovědi, erotika a ironie.

Postava Dannyho je v dalších pozdějších prózách: Novela **Konec nylonového věku** (období po únoru 1948 – Danny zastoupen v postavě profesora angličtiny i jako Sam obdivovaný Irenou), román **Tankový prapor** (o vojenské službě v 50. letech – omezenost důstojníků, ale jejich absolutní moc × prostí vojáci) – žánr groteskního satirického románu, soubor příběhů **Prima sezóna** (z období války; septimán Danny a jeho lásky); „politický román“ **Mirákl** (události 50. let – číhošťský zázrak – a 60. let – Pražské jaro a srpnová okupace 1968 – Danny jako účastník události); román **Příběh inženýra lidských duší** (Danny jako profesor na torontské univerzitě = svět posrpnové emigrace a Dannyho vzpomínky na léta okupace doma) = volná pentalogie

Další tvorba autora již není tak autobiografická. Kritický pohled na českou společnost však lze nalézt i v nich. Prózy s židovskou problematikou. Povídkový soubor **Sedmiramenný svícen a Babylonský příběh a jiné povídky**. Na omezenost a nevzdělanost maloměšťáctví Škvorecký útočí i v drobné próze **Legenda Emöke** (1963), výsměšným pohledem stíhá tzv. lepší společnost. Své bohaté zkušenosti z kulturní praxe nakladatelského redaktora využil Škvorecký v románu **Lviče** (1969), do nějž zapracoval i svůj oblíbený detektivní žánr, ovšem bez postavy skutečného detektiva. Příběh románu je v podstatě tragický - jde v něm o otázku viny, spáchané v době okupace, přesto se Škvorecký nevyhýbá humorným scénám karikujících jednání pracovníků kultury nejrůznějšího postavení. Postava skutečného detektiva se však objevuje v dalších knihách: **Smutek poručíka Borůvky** a **Konec poručíka Borůvky**.

Velké zásluhy si získal snahou o přiblížení americké literatury našim čtenářům, a to jednak překlady, jednak studii o jednotlivých autorech. Poslední větší dílo Josefa Škvoreckého je román **Scherzo capriccioso** (o A. Dvořákovi, Čechách a Spojených státech).

Poměrně pozdě vstoupil do literatury výlučný prozaik **LADISLAV FUKS** (1923-1994). Jeho prvotina **Pan Theodor Mundstock** (1963) byla pozoruhodně vyzrálým příběhem malého židovského úředníka, který se za okupace snaží bránit obludné fašistické mašinérii. Není to ovšem hrdina v pravém slova smyslu, je to osamělý člověk, klesající pod tíhou doby a propadající schizofrenii, který také hyne na posledních stránkách knihy. Román není ani obrazem jednoho tragického osudu, je také varováním a protestem proti ničení člověka vůbec.

Židovské hrdiny má také kniha **Mi černovlasí bratři** (1964), která byla patrně napsána dříve než autorova knižní prvotina. Z ovzduší děsu a hrůzy vychází také několik dalších Fuksových prací z šedesátých let, jako např. **Variace pro temnou strunu** (1966), **Spalovač mrtvol** (1967) i historika s detektivní zápletkou **Příběh kriminálního rady** (1971). V sedmdesátých letech se nuceně odmlčel, aby se později ne příliš zdařile pokusil o jiné vidění světa (**Návrat z žitného pole** 1974, aj). Vyrovnaní po tomto intermezzu našel Fuks až v obsáhlé historické próze **Vévodkyně a kuchařka** z r. 1983.

Prozaik **OTA PAVEL** (1930-1973) je velmi zvláštním autorem šedesátých let. Tehdy skutečně začal svou literární dráhu, avšak ne jako autor povídek, jímž se později stal, ale jako sportovní reportér. Jeho život nebyl dlouhý, ale přesto byl bohatý na dramatické události. Pocházel z položidovské rodiny, jako chlapec pracoval za války na šachtě, pak studoval, sportoval, spolupracoval s různými časopisy a s rozhlasem. Posledních deset let, kdy byl literárně nejvýkonnější, zápasil s úpornou duševní chorobou. První dvě knihy, které vyšly ještě v šedesátých letech, **Dukla mezi mrakodrapy** (1964) a **Plná bedna šampaňského**, jsou sportovní reportáže, i když výrazně poznamenané Pavlovým uměleckým vypravěčstvím. To se plně uplatnilo ve dvou knihách povídek: **Smrt krásných srnců** (1971) a **Jak jsem potkal ryby** (posmrtně, 1974). Pavel byl inspirován vzpomínkami na svého otce, svéráznou postavu s židovskou mentalitou, ale nsvázaného s předsudky svého náboženství, spjatého s přírodou a vždy znovu se vydávajícího za svými sny. Významnou úlohu ve všech Pavlových prózách hraje příroda, konkrétně Křivoklátsko, jako elementární hodnota lidského života. Přestože Pavlovo dílo není rozsáhlé, patří mezi výrazné hodnoty naší literatury.

BOHUMIL HRABAL (1914-1997), jeden z nejsvráznějších našich prozaiků, a to nejen v posledním desetiletí. Rozmanité a podivuhodné události vlastního života a od mládí neutuchající zájem o umění, společně s mimořádným talentem zřejmě daly vyrůst neobyčejnému tvůrci české literatury. Hrabal studoval na reálce a na právnické fakultě, než se stal spisovatelem z povolání. Byl skladníkem, výpravčím, obchodním cestujícím, brigádníkem v železárnách, baličem starého papíru a kulisákem. Ať už Hrabal dělal cokoli, byl stále mezi lidmi, stále objevoval nové typy a svou fenomenální paměť zachycoval jejich promluvu. Z nepřehledného množství takto získaného materiálu zpracovával své povídky, které začal publikovat v šedesátých letech - **Perlička nad ně** (1963) a **Pábitelé** (1964), v nichž je základním prvkem obdiv k lidem žijícím na okraji společnosti, ale z nichž je ukryta pod velkou a křehkou slupkou ona „perlička na dně jejich duše – dobrota a laskavost“.

Příkladem vypravěčské virtuozity je vrcholná próza 60. let - **Taneční hodiny pro starší a pokročilé, Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet, Toto město je ve společné péči obyvatel**, v nichž se skloubí vynikající pozorovací a vypravěčský talent s ironickou kritikou socialistické společnosti. Specifické jsou **Morytáty a legendy** z roku 1968. Trampoty dospívání zasazené do válečných let s jejich nesmyslnou surovostí líčí Hrabal v povídce **Ostře sledované vlaky** (1965). Po okupaci Československa armádou Sovětského svazu (dnešní Rusko) byl nucen se odmlčet. Inspiraci pro další tvorbu našel v rodném Nymburce a jeho okolí. Návratem do malého města, v němž prožil mladá léta, jsou poznamenány povídkové soubory **Postřižiny** (1976), **Krasosmutnění** (1979), vydané po nucené přestávce až v sedmdesátých letech. Obě předcházející knížky doplňuje závěrečná próza **Harlekýnovy milióny**, kde však smutek převažuje nad hravou rozverností. Všechny romány spolu tvoří trilogii **Městečko u vody** (1982). K principu „vábitel“ se vrací v oslavě oblíbeného Kerska v románu **Slavnosti sněženek** (1978).

Některé starší povídky, které z politických důvodů nemohly vyjít, se objevují v souboru **Kluby poezie** (1981). V osmdesátých letech pak vyšly ještě **Domácí úkoly z pilnosti** (1982), **Život bez smokingu** (1986). Těsně před revolucí v roce 1989 vyšel i jeho román **Obsluhoval jsem**

anglického krále, po revoluci i trilogie **Svatby v domě**, **Vita nuova**, **Proluky** (vypravěčem je autorova žena Eliška)

DIVADLO

Specifickou úlohu sehrálo nově se rodící divadla malých forem, či experimentální divadla. Z prvně jmenovaných především Semafor, ABC, či Reduta. Experimentální úlohu plnilo především Divadlo na zábradlí a Činoherní klub.

Z autorů byli nejvýznamnější Pavel Kohout (**August, August, August**), Václav Havel (**Zahradní slavnost, Asanace, Audience, Largo desolato**), Ivan Vyskočil (**Haprdáns**), či Milan Uhde. Z režisérů **Alfréd Radok, Otmar Krejča, Ladislav Smoček**.

SEDMDESÁTÁ A OSMDESÁTÁ LÉTA (1968 – 1989)

Miroslav Holub

Jiří Žáček

Vladimír Páral

Zdeněk Zapletal

Radek John

Josef Nesvadba

Josef Frajs

Karel Kryl

Jaroslav Hutka

Jiří Kolář

Ivan Wernisch

Ivan Diviš

Pavel Kohout

Ludvík Vaculík

Ivan Klíma

Alexandr Kliment

Karel Pecka

Jan Pelc

Egon Bondy

Ivan Martin Jirous–Magor

Typické a typicky schizofrenní pro 70. – 80. léta je následující rozdělení literatury:

1. Další vlna emigrace po okupaci Československa.
2. Část spisovatelů se uzavírá do sebe („píší do šuplíku“).
3. Na režimu nezávislí autoři píší dál a snaží se svá díla vydávat u nás, či v cizině. Mnozí se podílejí na vzniku samizdatové literatury (např. edice Petlice – L. Vaculík).
4. Paralelně existuje i oficiální proud, který bychom mohli rozdělit do dvou skupin:
 - Oficiální a době poplatní autoři socialistické tvorby.
 - Autoři, kteří se snaží kličkovat v rámci hranic oficiální literatury.

Pochopitelně do této historické epochy musíme zařadit i autory, o nichž již byla zmínka, protože vstupovali do literární tvorby v předcházejících obdobích (především Milan Kundera, Bohumil Hrabal, Josef Škvorecký a Ladislav Fuks, z básníků Jaroslav Seifert, Oldřich Mikulášek, Jan Skácel, Vladimír Holan).

OFICIÁLNÍ AUTOŘI

MIROSLAV HOLUB, MUDr., DrSc. (1923 – 1998), byl ve světě jeden z nejznámějších českých básníků, povoláním lékař. Po druhé světové válce vystudoval přírodní vědy a lékařskou fakultu UK (1953). Poté nastoupil do ČSAV, kde se zabýval imunologií, v tomto oboru byl velmi úspěšný. Debutoval v roce 1958 sbírkou *Denní služba* a do současnosti mu vyšlo cca 20 básnických sbírek a výborů. Literárně se angažoval kolem časopisu *Květen*. Do roku 1968 vydával sbírky pravidelně, po okupaci sovětskou armádou mohl vydat další sbírku **Naopak** až roku 1982.

JIRÍ ŽÁČEK (1945) – básník rozporného vidění světa, mnohdy poplatný oficiálním proudům, jindy hravý a přemýšlivý. V básních se projevuje svěží pohled na skutečnost, smysl pro humor a radost, melodičnost, vtip. Významná je i jeho tvorba pro děti (**Slabikář**). Ostatní sbírky **Ráno moudřejší večera**, **Napjatá struna**, **Anonymní múza**, **Okurková sezóna**, **Ptákoviny** aj.

VLADIMÍR PÁRAL (1932), chemický inženýr, prozaik. Do literatury vstupuje pětidílným cyklem (3 novely a 2 romány) tzv. **černé pentalogie**, kritikou zmechanizovaného moderního života v konzumní společnosti. Autorův pohled je satirický, s mírným nadhledem kritizuje promarněné životy (honba za majetkem, kariérou a mocí). Toto umocňuje novým literárním stylem, který spočívá v opakování slov, vět, odstavců = opakování životních úkonů; zhušťování výrazu (heslovitost, náznakovost), substantivní vyjadřování – prvek odborného stylu.

Veletrh splněných přání – o vedoucím chemické laboratoře (Milan Renč), který vrostl do stereotypního života, vyhovuje mu (hlášení, zbytečné porady, neúčelná činnost, mechanické plnění úkolů bez iniciativy, hazardování s časem a energií). **Soukromá vichřice** – pohled na skupinu 8 pracovníků chemického závodu, na nichž vykresluje měšťáctví, zautomatizovaný život, lásku degradovanou na pouhý sex. **Katapult** – vzpoura proti nudě manželského života. **Milenci a vrazi** – život jako bezvýhodný kruh, boj o vliv, o moc. **Profesionální žena** – parodie na seriály o nezdolných ženách, maloměšťácky konzumní život. Dalším z autorových tvůrčích činů je tzv. **”bílá pentalogie”** (dosud 4 svazky) **Mladý muž a bílá velryba** – odsouzení životní lhostejnosti, kalkulování, vypočítavosti a prospěchářství (Edita), neschopnost plně žít (Viktor), ale i touha něco dokázat (uložit ”bílou velrybu”) umocnit život láskou a prací (Břeťa) – životní oběť. **Radost až do rána** – spokojenost s průměrností, prospěchářství, tzv. socialistický životní ideál. **Generální zázrak** – sice ”román naděje”, ale marnost vymknout se stereotypu v životě a prospěchářství. **Muka obraznosti** – autobiografické prvky; ironie místo kritiky; inženýr chemik ztroskotává na pracovišti, touží stát se spisovatelem. Další oblastí je určitá koketérie se sci-fi, která začíná varovným románem **Pokušení A-ZZ** (vize lidstva ve 21. století, luxusní život za cenu zrady nabízený mimozemskou civilizací), **Romeo a Julie 2300**, **Válka s mnohozvířetem**, **Země žen** (politickoideologická alegorie o násilí totalitní společnosti). V závěrečné etapě autor podlehl módní erotické tematice, kterou se snažil zpracovat v románech **Playgirls I, II**. Výsledkem je ale literatura, která ani z daleka nedosahuje úrovně černé a bílé pentalogie.

ZDENĚK ZAPLETAL (1951). Narodil se v Kyjově, po maturitě studoval na Farmaceutické fakultě v Bratislavě. Během studií hrál v bratislavské folkové skupině Tunel a psal texty i hudbu k vlastním písničkám. Po studiích pracoval v letech 1975 - 1982 jako lékárník v Holešově. Poprvé publikoval básně v *Mladém světě* a kratší prózy v regionálním tisku. Po úspěchu románu *Půlnoční běžci*, který se v té době stal bestsellerem (prodalo se přes 100 000 výtisků), odešel na volnou nohu a živil se jako spisovatel. V devadesátých letech vystřídal několik zaměstnání, byl prodávčem v butiku, stavebním dělníkem, řidičem, moderátorem zlínského Rádia Publikum, vedoucím knihkupectví Votobia v Kroměříži a Přerově. Později byl redaktorem a šéfredaktorem

dalšího zlínského rádia – AZ Rádía. Je ženatý, má dvě děti. Žije v Tučapech (místní část Holešova).

Ve svých románech mistrně charakterizuje vývoj dospívajícího člověka, existenciální, manželské i mravní krize člověka normalizačního Československa.

Začínal povídkou **Proč se nás srny bojí**. Pak již započal úspěšnou dráhu romány, které vystihly tápání čerstvých absolventů VŠ v životě a následně vypořádání se s každodenností života: **Poslední knížka o dětství, Až přijdou plískanice, Pozdě na hlasitou hudbu**. V roce 1986 vydal svůj klíčový román **Půlnoční běžci**, v němž vystihl šedou a otupující atmosféru normalizačního Československa, v níž nešlo normálně žít, pouze přežívat a toto přežívání si „zpěštrovat“ povrchním sexem, občasnými krádežemi, korupcí a nočním joggingem. Další romány již nedosáhly takové úrovně - **Sen na konci rána, Křehké zboží, Nekonečný striptýz, Kobova garáž**, byť nesou stopy dobrého pozorovatele a vypravěče.

RADEK JOHN (1954), prozaik, filmový scénárista, televizní reportér, který s oblibou zpracovává společensky ožehavá témata, chorobné projevy soudobého života (alkoholismus, brutalita, drogy). D literatury vstoupil románem **Džínový svět** - obraz mentality mladých lidí 70. a 80. let. Druhým románem bylo poměrně povrchní a zkratkovité **Memento, v němž se snažil zachytit 10 let života Michala Otavy**, bývalého studenta gymnázia, a jeho marné úsilí zbavit se drogové závislosti, proces rozkladu osobnosti, prostředí narkomanů. Líčení subjektivních pocitů hlavního hrdiny (vnitřní výpověď) se střídá s odbornými výklady lékařů – informativnost, dokumentárnost. Román nezapře poplatnost době – závěr komunistické éry.

JOSEF NESVADBA (1926-2005), autor vědeckofantastických próz s filosofickým přesahem. Povídky **Tarzanova smrt, Einsteinův mozek; Výprava opačným směrem**, román **Tajná zpráva z Prahy**

JOSEF FRAIS (1946). Debutoval v 70. letech prózou **Muži z podzemního kontinentu**. Děj se odehrává v hornickém prostředí, tak jako mnoho jeho dalších textů. Nejznámější autorovou hornickou ságou se stal román **Šibík 505**. Díla z let osmdesátých zaměřil již spíše na milostná témata, dospívání mladíka, či na krize dospělého muže (manželství, rozchody s ženou) - **Válka mezi labutěmi, Narozeniny světa, Strom na konci cesty**. Pozdější období je poznamenané uměleckým tápáním - **Plechový slavík, Penzion pro svobodné dámy, Báječné místo k narození**.

SAMIZDATOVÁ A EXILOVÁ LITERATURA

KAREL KRYL (1944–1994), autor, který vstoupil do písničkářského světa historickým albem **Bratříčku, zavírej vrátka**, kterým reagoval na srpnovou okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy. Poté emigroval a usadil se v Mnichově, kde pracoval v rádiu Svobodná Evropa. Koncertoval po západní Evropě a nahrával další alba – **Rakovina, Karavana mraků, Tekuté písky, Plaváček, Jedůvky, Maškary**. Po revoluci se nakrátko vrátil do vlasti, ale znechucen nemorálním vývojem české společnosti pokračoval ve své nekompromisní kritice poměrů. Zemřel na zástavu srdce. Z publikovaných textů - **Knížka Karla Kryla, Slovíčka**.

JAROSLAV HUTKA (1947), autor patřící do skupiny Šafrán (Vladimír Merta, Dagmar Voňková, Petr Lutka, Vlastimil Třešňák). Na sklonku 80. let byl po útocích STB donucen k emigraci. Po revoluci se vrátil do vlasti. Typické pro něj je spojení lidové poezie (Sušil) s moderní kytarovou hrou – známá spolupráce s Radimem Hladíkem. Nejznámější písně – **Havlíčku, Havle, Náměšť**. Sbírkou **Klíč pluhu**, fejetony **Požár v bazaru**.

Z dalších autorů – písničkářů: **Jiří Dědeček, Jan Burian, Karel Plíhal.**

JIRÍ KOLÁŘ (1914 – 2002), český básník a výtvarník, celosvětově známý, především díky svým kolážím a experimentálnímu umění.

J. Kolář se narodil v Protivíně, většinu života prožil na Kladně. V roce 1932 se vyučil truhlářem. Pracoval jako dělník a později redaktor novin. Za války spolu s J. Chaloupeckým založil Skupinu 42 v té době ovšem nikoli jako výtvarník, ale jako básník. Byl také členem Umělecké besedy. V roce 1945 vstoupil do KSČ, ale ještě téhož roku v srpnu z ní zase vystoupil. V letech 1952 – 1953 byl vězněn za svoji kritiku komunismu ve sbírce Prométheova játra, jejíž rukopis byl nalezen při domovní prohlídce u literárního historika Václava Černého. V roce 1977 podepsal Chartu 77. Brzy poté, 1979 jemu a ženě nebylo umožněno vrátit se do Československa ze studijního pobytu ze západního Berlína, a tak od roku 1980 žili v Paříži. V březnu 1981 tam založil Revui K, jako tříměsíčně vydávanou publikaci a asociaci věnující se šíření českého a slovenského umění diaspory. V témže roce se jeho žena vrátila se do Prahy vyřizovat majetkové záležitosti, a až 1985 jí úřady povolily odjet za manželem. V r. 1984 dostal Kolář francouzské občanství. Jeho především výtvarné dílo je mezi uznávanějšími své doby zejména ve Francii. V roce 1997 se s manželkou vrátili do Čech. Běla Kolářová, patří k originálnějším českým výtvarnicím. Jsou spoluzakladateli skupiny Křižovatka (1963).

Z díla: **Křestný list** – 1941. Jeho básnický debut. Svou autoritou pomohl k vydání František Halas, jehož Kolář poprosil o posouzení svých básní. V porovnání se zavedenou poezií se v této sbírce objevuje poetika obyčejných lidí. Kolář tak už zde činí formou literární koláže, protože vedle sebe klade nesouvisející útržky běžných hovorů, čímž vytváří překvapivé básnické asociace.

Sedm kantát – reakce na válku 1945, **Roky v dnech** – napsáno v letech 1946 – 1947, v roce 1949 byly již vydané knihy zničeny (nezachoval se ani jediný výtisk), další vydání v r. 1970 stihl stejný osud, poté byly vydány v samizdatu (několik desítek kusů), vydáno v r. 1992. **Limb a jiné básně** – 1946, **Ódy a variace** – 1946, **Dny v roce** – 1948, **Očitý svědek** – napsáno 1949, **Prométheova játra** – napsáno 1950, vydáno v samizdatu 1979, oficiálně až 1990. Jedná se o jeho nejvýraznější dílo, je zde kladen velký důraz na morálku a důrazně odmítl všechny formy totalitní vlády. Tato kniha je složena z několika, na sobě víceméně nezávislých částí, z nichž za nejlepší bývá považována první část: Rod Genorův – v této části spojil vlastní prepis dvou cizích děl (Ladislav Klíma a Zofia Nalkowska) texty jsou přepsány do veršových řádků a poté vzájemně propojeny. Dějově se jedná o příběh z války, kdy umírá žena postřelená na útěku z transportu. **Básně ticha** – napsáno kolem roku 1960, vydáno 1994, jedná se o poezii psanou ve formě tzv. konkrétní poezie, která je ovlivněna tzv. vizuální poezií. **Náhodný svědek** (1964), **Vršovický Ezop** – autobiografické (např. už název pochází z autorova bydliště); napsáno v polovině 50. let, částečně vydáno v r. 1966, celé dílo vyšlo až v r. 1993

IVAN WERNISCH (1942), autor, jenž se ve své tvorbě často stylizuje do naivistického postoje. Mistrně si hraje s jazykem ve slovní výstavbě (zkomolená, vymyšlená, archaická slova), pracuje s absurditou, kterou se snaží vyjádřit bezútěšnost doby. Sbírkou **Zimohrádek**, **Druhý břeh**, **Loutky**. V Londýně vyšly **Zasuté zahrady**; vysněné krajiny – okouzlení a útěcha, touha po jejich uskutečnění.

IVAN DIVIŠ (1924) od r. 1969 v exilu. Autor holanovského stylu, s originalní poetikou. V tvorbě se objevují existenciální motivy cizoty, úzkosti, hnusu v krutém světě; obraz rozkladu, devastace země, apokalyptické úzkostné vidiny, zoufalství. Sbírkou **Uzlové písmo**, **Umbriana**, **Morality**, v exilu např. sbírky **Křížatky**, **Průvan**, **Odchod z Čech**, **Žalmy**,

VRATISLAV EFFENBERGER (básník), **JAN ŠVANKMAJER** (výtvarník a filmový režisér) patří do tzv. **surrealistické skupiny**, jejímž cílem bylo navázat na úspěšné surrealisty

30. let. Základem byla stálá imaginace, užití osvědčené metody psychického automatismu, hledajícím v nitru člověka zasuté obrazy skutečnosti.

PAVEL KOHOUT (1928), básník, dramatik, prozaik, který vstoupil do literatury politickou angažovaností v 50. letech. V 60. letech však opustil socialistickou cestu a o od r. 1968 měl nejen zákaz publikovat, ale byl STB pronásledován a v roce 1978 přinucen k emigraci do Vídně. Jeho tvorba započala básnickou sbírkou **Čas lásky a boje** – dobový optimismus a budovatelské nadšení. Zlom nastal v polovině 50. let, kdy se jeho práce zaměřila spíše na divadlo - **Taková láska** (o vztahu společnosti a jedince; forma inscenovaného sousedního procesu o sebevraždě studentky), **August, August, August** (z cirkusového prostředí). V emigraci se obrací do světa prózy - **Z deníku kontrarevolucionáře** (konfrontace ruských osvoboditelů v r. 1945 a okupantů v r. 1968), román **Katyně** (o absolventce odborné školy pro katy – satira na mocenské praktiky StB, odhaluje mechanismy moci), román **Kde je zakopán pes** (analýza atmosféry 70. let, událostí kolem Charty 77, zachycující i útoky STB na něho a jeho blízké), román **Hodina tance a lásky** (z terezínské Malé pevnosti – konfrontace nacistické a stalinské totality), román **Sněžím** (obraz polistopadových poměrů v Čechách); dramata, např. **Marast, Atest, Safari** – prvky a postupy absurdního dramatu.

LUDVÍK VACULÍK (1926), prozaik, fejetonista, autor textu Dva tisíce slov, organizátor edice Petlice (samizdat). Svou spisovatelskou dráhu začal románem **Sekyra**, protikladem oficiálních tezí o idyle na soudobé vesnici. Zpracovává téma návštěvy pražského intelektuála u příbuzných v rodném kraji. Poprvé se objevuje autorův ironický, kritický pohled, prolínání prvků valašského nářečí a spisovného základu i osobitá syntax. Od revoluce dopisovatel Lidových novin.

Na počátku 70. let píše román **Morčata** (vychází v samizdatu a exilových nakladatelstvích), který je kritikou normalizační současnosti. **Český snář** - román formou deníkových záznamů, který je současně otevřenou dokumentární výpovědí o životě hlavních představitelů neoficiální kultury 70. let. Románem **Jak se dělá chlapec** reaguje na Smolnou knihu Lenky Procházkové, své milenky, jímž řeší motiv nevěry a žárlivosti.

IVAN KLÍMA (1931). Vystudoval gymnázium a filosofickou fakultu University Karlovy. Po absolutoriu v roce 1956 pracoval jako redaktor časopisu Květy a v letech 1959-1963 v nakladatelství Československý spisovatel. Poté psal do Lidových novin, Literárních listů (až do jejich zákazu), časopisů Květen, Plamen a Orientace. Roku 1969 odejel do USA, kde působil jako hostující profesor na Michiganské universitě. Po návratu v roce 1970 už byl zakázaným autorem, publikovat mohl jen v samizdatu a exilu a živil se dělnickými profesemi. Jeho dílo je rozsáhlé a žánrově pestré: próza, dramata, reportáže, eseje, fejetony, knihy pro děti. Autor společenských románů především z období normalizace. Všimá si absurdity socialistické společnosti, mistrně glosuje. Nejvýznamnější díla - romány **Soudce z milosti, Láska a smetí, Milostné léto, či povídkové knihy Má veselá jitra, Moje zlatá řemesla, Čekání na tmou, čekání na světlo.**

ALEXANDR KLIMENT (1929) autor psychologické prózy. Začal prvotinou **Marie** (sonda do rodinného prostředí, metoda psychologické analýzy pocitů postav). Po emigraci napsal v zahraničí klíčový román **Nuda v Čechách** o rozhodování architekta mezi konformním způsobem života nebo emigrací a možností seberealizace.

KAREL PECKA (1928) mistrné zpracování atmosféry vězeňského prostředí politických vězňů 50. let. v románech **Horečka, Velký slunovrat, Motáky nezvěstnému.**

Z velkého množství dalších autorů lze uvést především: **Eva Kantůrková** (Přítelkyně z domu smutku), **Vladimír Škutina** (Prezidentův vězeň), **Eda Kriseová** (Křížová cesta kočárového kočího), **Lenka Procházková** (Oční kapky, Smolná kniha), **Jan Trefulka** (O blázních jen dobré, Svedený a opuštěný), **Zdena Salivarová** (Honzlová; Nebe, peklo, ráj), **Jiří Gruša** (Mimner aneb Hra o smrděocha), **Věra Linhartová** (zakladatelka české experimentální prózy - Meziprůzkum nejbliž uplynulého).

UNDERGROUND

Specifický tzv. podzemní proud umělecké tvorby. Autoři navazovali především na americkou beatgeneration. V tvorbě zdůrazňovali antipoetičnost, syrovou obraznost, drsnost výrazu, vulgarismy. Samozřejmě programový odpor k establishmentu (vládnoucí moci).

JAN PELC (1957), představitel českého undergroundu, který byl nucen v roce 1980 emigrovat. V letech 1980 až 89 pobýval v emigraci ve Francii, od roku 1993 žije trvale v Praze. Jeho stěžejním literárním dílem je román **... a bude hůř** (vyšel roku 1985 v Německu) o snaze žít v totalitním Československu svobodomylně. Kniha se stala předlohou stejnojmenného černobílého filmu Petra Nikolajeva (2007). Z dalších knih : **... a golpotoni táhnou, ... a to mi nemůžete udělat, ... a vyberte si, ... a výstupy do údolí, Basket flora, Basket flora I, – Šéf přichází, Basket flora II, – Démon zločinu kandiduje, Bez ohňů je underground, Šmírák.**

EGON BONDY (1930-2007). Vlastním jménem Zbyněk Fišer byl básník, prozaik, filozof, duchovní otec skupiny. Filozofické práce **Otázky bytí a existence, Buddha**. Román **Invalidní sourozenci** (oslava radostného života na okraji zdegenerované militarizované technické společnosti. Z obsáhlého básnického díla např. **Trapná poezie** (depoetizace, potlačení metafory, říkankovitost, citace frází a banalit), **Velká kniha** (ironie, odpověď na tzv. frézistickou poezii o budování socialismu) aj.

IVAN MARTIN JIROUS–MAGOR (1944), básník a organizátor řady undergroundových akcí. Prvotní manager skupiny **Plastic People of the Univers**. Autor ironické, sarkastické, ale i expresivní poezie, např. sbírka **Magorův ranní zpěv, Mladí nevykouřené, z vězení Magorovy labutí písně.**

Z dalších autorů: **Ivo Vodsed'álek, Andrej Stankovič, Jáchym Topol.**

DIVADLO

Z oficiálních autorů, byť poznamenaných "normalizací", přesto píšících hodnotnější hry lze uvést **OLDŘICHA DAŇKA** (1927) - **Válka vypukne po přestávce** (ústřední postava herce, otázka umělcovy morálky), **Vévodkyně valdštejnských vojsk** (drama o postojích lidí k válce, retrospektiva Valdštejnova osudu), **Zpráva o chirurgii města n.** (o etice lékařovy práce). Z dalších: **KAREL STEIGERWALD** (1945) - **Neapolská choroba** (hra s prvky grotesky a absurdního divadla, tragikomedie o nebezpečí totality), **JIŘÍ HUBAČ** (1929) - **Stará dobrá kapela** (televizní inscenace Nezralé maliny – o setkání dávných kamarádů, hledání cesty k sobě, zklamání z nesplněných ideálů), **Ikarův pád, DANIELA FISCHEROVÁ** (1948) - **Hodina noci mezi psem a vlkem** (Villon jako undergroundový básník).

Významný v oblasti dramatické tvorby byl také vliv Československé televize, především množstvím seriálů. Nejúspěšnějším tvůrcem se jednoznačně stal **JAROSLAV DIETL** (1929–1985), autor mnohodílných seriálů (**Tři chlapi v chalupě**, **Nemocnice na kraji města** aj.).

Zcela klíčovou roli již od 60. let však sehrála nová profesionální divadla malých forem a neprofesionální divadla, např. **Studio Ypsilon**, **HA-divadlo**, **Divadlo Na provázku**, **Divadlo Jára Cimrmana**, **Divadlo Na okraji**, **Sklep**, **Semafor**, **Činoherní klub**, **Reduta** (Významné autorské osobnosti : **Zdeněk Svěrák**, **Ladislav Smoljak**, **Bolek Polívka**, **Miroslav Horníček**, **Jiří Suchý**, **Miloslav Šimek**, **Jiří Grossmann**, **Ladislav Smoček**, **Ivan Vyskočil** aj).

Specifickou roli sehrálo také samizdatové divadlo – většina her zůstala v čtené podobě nebo inscenována v zahraničí. V Československu bylo legendární **bytové divadlo Vlasty Chramostové**, či soukromé inscenace na **Havlově Hrádečku**, v nichž se hráli především divadelní hry neoficiálních či exilových autorů (**Pavel Kohout**, **Václav Havel**, **Josef Topol**, **Ivan Klíma**, **Milan Uhde**, **Karol Sidon**, **Pavel Landovský**, **Milan Kundera**).

LITERATURA DEVADESÁTÝCH LET A KONCE STOLETÍ (1989- 2000)

Zdeněk Rotrekl

Jáchym Topol

Michal Ajvaz

Jiří Kratochvíl

Michal Viewegh

Petr Šabach

Jan Balabán

Revoluce v listopadu 1989 ukončila 40 let totalitní vlády komunistické strany. Umožnila tím začít novou, již normální etapu vývoje české literatury. Mnozí autoři se vrátili z exilu, politici, spjatí s KSČ, konečně zmizeli v propadlišti dějin, objevili se noví, kteří dosud nemohli psát, nebo psát začali teprve v tomto období.

Charakteristickým rysem je velká rozrůzněnost jako žánrů, tak i témat. Lze říci, že v tomto období může v literatuře naleznout to své skutečně každý.

Je nesmírně obtížné charakterizovat jednotlivé autory. Zaměříme se proto jen na některé. Na ty, kteří se objevili a svou tvorbou se zapsali do mozaiky české literatury 20. století.

ZDENĚK ROTREKL (1920), básník křesťanské orientace. Výbory **Básníkův skrytý čas**, **Sněhem zaváté vinobraní**, náročná sbírka **Němá holubice dále**

MICHAL AJVAZ (1949), básník a prozaik, blízký magickému realismu, který své prózy naplňuje nezvyklými obrazy, zvířaty a fantomy, s nimiž vypravěč zápasí. Román **Druhé město** – reálný obraz Prahy doplněn fantastickými a mystickými prvky.

JIŘÍ KRATOCHVIL (1940), prozaik, esejista. Do literatury vstoupil prvotinou **Medvědí román**. V dalším románě s rysy magického realismu **Uprostřed noci zpěv** se snaží o nalezení kořenů (otce), a tím i sebe sama ve světě lži a násilí. Rozvíjí dva základní příběhy: v lichých kapitolách – rekapitulace vlastního života hrdiny od narození při osvobození Brna až po svatbu, v sudých kapitolách vypráví svůj životní příběh Petr Simonides (vzpomínky na dětství, rodiče, školu). V závěru hrdinové obou rovin splývají – jako by šlo o příběh jedné osoby (oba spojuje podobnost osudů, doba, prostředí i některé podobné vlastnosti).

MICHAL VIEWEGH (1962), úspěšný a obecně populární autor románů se současnosti. Ve své tvorbě se zaměřuje na analýzu současného člověka, většinou muže (autobiografické prvky), který zápasí s možnostmi doby i vlastními mindráky a neúspěchy. Novela **Názory na vraždu** – obraz českého maloměsta, psychika maloměstských figurek při jejich různých reakcích na vraždu mladé učitelky. Jedná se o autorův pokus dobrat se pravdy, klade si otázky po předpokladech poznání. **Báječná léta pod psa** – rodinná kronika z doby normalizace; autobiografický příběh vlastního dospívání (obraz srpna 1968), období od r. 1962 do gorbačovské perestrojky; v epilogu výčtem shrnuty osudy postav od listopadu 1989 do r. 1991; ladění satirické i humorné. **Výchova dívek v Čechách** – autorem ironicky označen jako velký český postmoderní pedagogický román (snaha povýšit atraktivní námět sebevraždy dívky do oblasti vyšší literatury). Čtivý, leč poněkud povrchní román. **Účastníci zájezdu** – román, který úspěšně vystihuje mentalitu malého českého člověka konfrontovaného s modelovou situací uzavřené skupiny lidí (zájezd k moři). Mistrná charakteristika jednotlivých typů lidí.

PETR ŠABACH (1951), známý svými humoristickými romány a povídkami, často podává jako sled dílčích příběhů; text přitom vychází z anekdoty či hospodského vyprávění, propojení jednotlivých dějových sekvencí může být velmi volné (**Opilé banány**). Šabachovu tvorbu charakterizuje výrazná autobiografičnost. Zachycení situace 50. let spolu se zaujetím každodenní realitou a periferností je typická pro Šabachovu prvotinu **Jak potopit Austrálii** (1986) i pro knihy následující (**Hovno hoří**, 1994, **Babičky**, 1998, aj.). Přechod od rámcující kompozice k celistvějšímu tvaru a od anekdotického vyprávění k vážněji postavenému problému představuje **Zvláštní problém Františka S.** (1996). Podle novely **Šakalí léta** vznikl 1993 filmový muzikál *Šakalí léta*. Stejně jako další filmové adaptace na motivy Šabachových knih: *Pelíšky* (1998), *Pupendo* (2003) a *U mě dobrý* (2008).

JAN BALABÁN (1951), český prozaik, publicista a překladatel. Vystudoval obor čeština – angličtina na Filosofické fakultě University Palackého v Olomouci. Po ukončení studia pracoval jako technický překladatel ve Vítkovických železárnách, nyní se žíví jak překladatel na volné noze (do češtiny převedl mimo jiné tituly H. P. Lovecrafta a T. Egeltona). Od r.2007 pravidelně přispívá do časopisu *Respekt*. Nejčastějším Balabánovým žánrem je existenciální povídka zachycující její hrdiny v životní krizi: **Středověk**, **Boží lano**, **Prázdniny**, **Černý beran**, **Srdce draka**, **Kudy šel anděl**, **Možná že odcházíme**, **Kudy šel anděl**, **Jsme tady**.

JÁCHYM TOPOL (1962), básník, představitel mladší generace českého undergroundu, prozaik, redaktor *Revolver Revue*. Autor lyrických montáží postřehů, pocitů a glos. Sbíрка **Miluju tě k zbláznění**, román **Sestra** – drsně naturalistický i poetický text, plný snů i reálií, téma lásky a podnikání. Tuto polohu mistrně rozvíjí v dalších románech: **Noční práce**, **Kloktat dehet**, **Chladnou zemí**, **Citlivý člověk**.

Rozbor:

B. Hrabal: *Postřižiny*, *Ostře sledované vlaky*

O. Pavel: *Smrt krásných srnců*

V. Kaplický: *Kladivo na čarodějnice*

A. Lustig: *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou*

L. Fuks: *Spalovač mrtvol*

M. Kundera: *Směšné lásky*

M. Viewegh: *Báječná léta pod psa*

J. Kainar: *Nové mýty*

V. Havel: *Audience*